

10. SINIF TARİH DERSİ

1. DÖNEM 1. ORTAK YAZILI SINAV PROVASI · PUANLAMA ANAHTARI

Senaryo 4 · Kitapçık B · Sezgi Empati Educational Assessments · www.sanalsinav.com

1. TAR.10.1.1 · Türkistan'dan Türkiye'ye uzanan süreçte 1040-1299 yılları arasında meydana gelen önemli askerî mücadelelerin Türk tarihi · zor

15 puan

Madde	Ölçüt	Puan
a)	I. Haçlı Seferi'nin Türkiye Selçuklularını batıdan geri çekilmeye zorlayıp merkezlerini İç Anadolu'ya (Konya) kaydardığını, yani konumlarını zayıflattığını belirtir.	2
a)	Miryokefalon'un Bizans'ı savunmaya iterek Türkiye Selçuklularının Anadolu'daki konumunu güçlendirdiğini/güvenceye aldığını belirtir.	2
a)	İki gelişmeyi karşıtlık içinde karşılaştırır (biri geri çekilmeye yol açan, öteki konumu pekiştiren).	2
b)	I. Haçlı Seferi'nin uzun vadeli etkisini doğru değerlendirir (ör. Türkler Anadolu'dan çıkarılamamış, devlet Konya merkezli olarak İç Anadolu'da tutunup güçlenmiştir; bu yüzden "sona erdirmeye yaklaşmıştır" ifadesi abartılıdır ya da benzeri).	5
b)	Miryokefalon'un uzun vadeli etkisini doğru değerlendirir (Bizans'ın Anadolu'yu geri alma umudu bitmiş, Anadolu'nun Türk yurdu olduğu kesinleşmiştir). Sonraki Haçlı ordularının Anadolu'dan geçtiğini belirterek "tehlikenin tamamen kalktığı" ifadesini sınırlandıran cevaplar da doğrudur.	2
b)	Bu değerlendirmelere dayanarak yoruma katılıp katılmadığını (ya da hangi bölümüne katıldığını) tutarlı bir sonuçla belirtir.	2

a) Örnek cevap: I. Haçlı Seferi Türkiye Selçuklularını batıdan geri çekilmeye zorlamış, başkenti Konya'ya kaydırarak konumlarını zayıflatmıştır. Miryokefalon ise Bizans'ı savunmaya itmiş, Türklerin Anadolu'daki konumunu güvenceye almıştır.

b) Örnek cevap: Yoruma kısmen katılıyorum. I. Haçlı Seferi Türkleri batıdan geri çekmiş ama Anadolu'dan çıkaramamıştır; devlet Konya merkezli olarak İç Anadolu'da güçlenmiştir. Bu yüzden "sona erdirmeye yaklaşmıştır" ifadesi abartılıdır. Miryokefalon ise Bizans'ın Anadolu'yu geri alma umudunu bitirmiş, Anadolu'nun Türk yurdu olduğunu kesinleştirmiştir; yorumun bu bölümü doğrudur.

Sık hatalar: I. Haçlı Seferi'nin sonucunda Türklerin Anadolu'dan tamamen çıkarıldığını sanmak; Yoruma katılıp katılmadığını belirtip gerekçeyi iki gelişmenin etkilerine dayandırmamak

2. TAR.10.1.1 · Türkistan'dan Türkiye'ye uzanan süreçte 1040-1299 yılları arasında meydana gelen önemli askerî mücadelelerin Türk tarihi · orta

15 puan

Madde	Ölçüt	Puan
a)	I ve II numaralı savaşlarda tehdidin batıdan (Bizans'tan) geldiğini belirtir.	3
a)	III ve IV numaralı savaşlarda tehdidin doğudan (Harezmşahlar ve Moğollar; İran-Orta Asya yönünden) geldiğini belirtir.	3
b)	Malazgirt'in Anadolu'nun kapılarını açarak Türk siyasi hâkimiyetini başlattığını belirtir.	3
b)	Kösedağ'ın Türkiye Selçuklularını Moğol hâkimiyetine soktuğunu, merkezî otoriteyi zayıflattığını belirtir.	3
b)	İki etkiyi karşılaştırır (ör. biri hâkimiyeti kuran, öteki bağımsızlığı ve siyasi birliği sarsan; ya da Kösedağ'dan sonra Türk varlığının sürdüğünü ama siyasi birliğin beyliklere bölündüğünü belirtir).	3

a) Örnek cevap: I ve II'de Selçuklular batıdan gelen Bizans'la, III ve IV'te doğudan gelen Harezmşahlar ve Moğollarla savaşmıştır. İlk ikisinde tehdit batıdan, son ikisinde doğudan gelmiştir.

b) Örnek cevap: Malazgirt, Anadolu'nun kapılarını açarak Türk siyasi hâkimiyetini başlatmıştır. Kösedağ ise Türkiye Selçuklularını Moğol hâkimiyetine sokup merkezî otoriteyi zayıflatmıştır. Biri hâkimiyeti kurmuş, öteki bağımsızlığı sarsmıştır; yine de Anadolu Türk yurdu olarak kalmış, siyasi birlik beyliklere bölünmüştür.

Sık hatalar: Harezmşahları Anadolu'nun batısındaki bir güç sanmak; Kösedağ'dan sonra Anadolu'nun Türklerin elinden çıktığını düşünmek

3. TAR.10.1.2 · Türkistan'dan Türkiye'ye uzanan süreçte Türklerde devlet ve ordu teşkilatında meydana gelen değişim ve sürekliliği yorum · orta

15 puan

Madde	Ölçüt	Puan
a)	Şemadan yararlanarak hassa askerlerinin maaşlı ve doğrudan sultana bağlı olduğunu, Orta Asya'da ise askerlerin boylarına ve boy beylerine bağlı olduğunu (ordu-millet) belirterek farkı ortaya koyar.	5
a)	Bu değişimin sultanın boy beylerine bağımlılığını azalttığını ya da merkezî otoriteyi güçlendirdiğini yorumlar.	5
b)	Türkmen kuvvetlerinin boy beyine bağlılık ve atlı-okçu savaş geleneği gibi Orta Asya ordusunun özelliklerini sürdürdüğünü belirtir.	3
b)	Bu sürekliliğin bir sonucunu belirtir (ör. uç bölgelerindeki akınlarla fetihlerin ve Türkmen yerleşiminin sürmesi; Turan taktiği gibi savaş usullerinin devam etmesi ya da benzeri).	2

a) Örnek cevap: Orta Asya'da askerler boylarına ve beylerine bağlıydı. Hassa ordusu ise maaşlı ve doğrudan sultana bağlı gulamlardan kuruldu. Böylece sultan boy beylerine daha az bağımlı hâle geldi, merkezî otoritesi güçlendi.

b) Örnek cevap: Türkmen kuvvetleri boy beylerine bağlı atlı-okçu birlikler olarak Orta Asya ordu geleneğini sürdürmüştür. Uç bölgelerindeki akınlarıyla fetihlerin ve Anadolu'nun Türkleşmesinin devam etmesini sağlamıştır.

Sık hatalar: Gulamları Türkmen boylarından toplanan askerler sanmak; Değişimi yalnızca "ordu büyüdü" gibi genel bir ifadeyle açıklamak

4. TAR.10.1.2 · Türkistan'dan Türkiye'ye uzanan süreçte Türklerde devlet ve ordu teşkilatında meydana gelen değişim ve sürekliliği yorum · zor

15 puan

Madde	Ölçüt	Puan
a)	Büyüyen devletin yönetimi için yetişmiş memur (kâtip, kadı, müderris vb.) ihtiyacını belirtir.	4
a)	Medreselerin bir başka işlevini de belirtir (ör. Sünnî anlayışı yayarak Batınlık gibi akımlara karşı birliği güçlendirmek ya da benzeri).	2
b)	İddianın geçerli olmadığını belirtir; İslam-İran geleneğinden kurumlar alındığını kabul eden ama "tamamen bırakmıştır" ifadesini reddeden cevaplar da tam puan alır.	2
b)	Orta Asya geleneğinin sürdüğünü gösteren birinci kanıt doğru yazar (ör. kut anlayışı; ülkenin hanedanın ortak malı sayılması ve taht kavgaları; divanın kurultay geleneğini sürdürmesi; Türkmen kuvvetleri ve atlı-okçu savaş usulü; melik-atabey uygulaması).	4
b)	İkinci, farklı bir kanıt doğru yazar.	3

a) Örnek cevap: Devlet büyüdükçe divanda, yargıda ve eğitimde çalışacak yetişmiş memurlara ihtiyaç arttı; Nizamiye medreseleri bu kişileri yetiştirdi. Ayrıca Sünnî anlayışı yayarak Batınlık gibi akımlara karşı birliği güçlendirdi.

b) Örnek cevap: Bu iddiaya katılmam. Selçuklular vezirlik, divan ve medrese gibi kurumlardan İslam-İran geleneğini örnek almıştır; ancak Orta Asya geleneklerini bırakmamıştır. Kut anlayışı ve ülkenin hanedanın ortak malı sayılması sürmüş, bu yüzden taht kavgaları yaşanmıştır. Ayrıca Türkmen kuvvetleri atlı-okçu savaş geleneğiyle orduda yer almaya devam etmiştir.

Sık hatalar: İddiaya katılmadığını belirtip kanıt göstermemek; Gulam sistemini Orta Asya geleneğinin devamı olarak göstermek

5. TAR.10.1.3 · Türkistan'dan Türkiye'ye uzanan süreçte Türklerin sosyoekonomik faaliyetleri ile yerleşme ve şehirleşme anlayışları aras · kolay

10 puan

Madde	Ölçüt	Puan
a)	Hayvanlar için otlak ve su bulma ihtiyacını belirtir.	3
a)	Bu ihtiyacın mevsime göre yaylak ve kışlak arasında göçü, dolayısıyla kalıcı olmayan (çadır) yerleşmeyi gerektirdiğini açıklar.	2
b)	Geçerli bir etken yazar (ör. ikta sistemiyle toprağın işletilmesi ve tarıma geçilmesi; devletin Türkmenleri belirli bölgelere yerleştirmesi; ticaretin ve şehirlerin gelişmesi; ahilik aracılığıyla zanaat öğrenilmesi ya da benzeri).	5

a) Örnek cevap: Türkmenler hayvancılıkla geçindiği için hayvanlarına otlak ve su bulmak zorundaydı. Bu yüzden yazın yaylaklara, kışın kışlaklara göç ettiler ve taşınabilir çadırlarda yaşadılar.

b) Örnek cevap: İkta sistemiyle toprağın işletilmesi onları tarıma yöneltip köylere yerleşmelerini kolaylaştırdı.

Sık hatalar: Yaylak ve kışlak kavramlarını karıştırmak; Göçü geçim kaynağıyla ilgisi olmayan bir nedenle açıklamak

6. TAR.10.1.3 · Türkistan'dan Türkiye'ye uzanan süreçte Türklerin sosyoekonomik faaliyetleri ile yerleşme ve şehirleşme anlayışları aras · orta

15 puan

Madde	Ölçüt	Puan
a)	Birinci kanıtı (I, II ya da IV. madde) üretim ya da ticaretle ilişkilendirerek açıklar (ör. usta-çırak eğitimiyle nitelikli üretim; hileli mal satanın cezalandırılmasıyla kalite ve alışverişte güven).	5
a)	İkinci, farklı bir kanıtı üretim ya da ticaretle ilişkilendirerek açıklar.	4
b)	İddiayı destekleyen maddeleri (III ve IV) gösterir: yeni gelenlerin zaviyede ağırlanması ve meslek öğrenebilmesi.	4
b)	Bu maddeleri şehirde barınak ve iş bulmayla ilişkilendirerek iddianın desteklenip desteklenmediğine dair bir sonuca varır. Yönergede Türkmenlerin adının geçmediğini belirterek "kısmen desteklenir" sonucuna varan cevaplar da doğrudur.	2

a) Örnek cevap: I. maddeye göre meslek usta-çırak ilişkisiyle öğretildiği için nitelikli üretim yapıldı. II. maddeye göre hileli mal satan meslekten uzaklaştırıldığı için alışverişte güven sağlanır, ticaret gelişirdi.

b) Örnek cevap: III. ve IV. maddeler, şehre yeni gelenlerin zaviyede ağırlandığını ve esnaftan meslek öğrenebildiğini gösterir. Bu, şehre gelen Türkmenlerin barınak ve iş bulup şehir hayatına uyum sağlamasını kolaylaştırır; bu yüzden iddia yönergeyle desteklenmektedir.

Sık hatalar: Ahiliği yalnızca dinî bir topluluk olarak görmek; İddiayı sorgularken yönergeden madde göstermemek

Madde	Ölçüt	Puan
a)	I ve III'ü birinci, II ve IV'ü ikinci tarihçiyi destekleyen bilgiler olarak gruplandırır (her doğru eşleştirme kısmı puan alır). IV'ün üretimi düzenlediği için birinci görüşü de desteklediğini gerekçesiyle belirten cevaplar da doğrudur.	5
b)	Bir görüşü seçer ya da iki görüşün birbirini tamamladığını belirtir ve bunu en az bir bilgiyle destekler.	3
b)	Ticaret ile sosyal kurumlar arasında karşılıklı bir ilişki kurar (ör. ticaretten elde edilen zenginliğin vakıflara aktarılması; ahilerin üretimi düzenleyip ticarete mal sağlaması; vakıfların yaptırdığı çarşı ve kervansarayların ticareti kolaylaştırması ya da benzeri).	5
b)	Ulaştığı sonucu bilgilerle tutarlı biçimde ifade eder; tek bir görüşü seçen cevaplarda öteki görüşü destekleyen bilgileri neden daha zayıf bulunduğunu açıklar.	2

a) Örnek cevap: 1. tarihçi: I ve III. 2. tarihçi: II ve IV.

b) Örnek cevap: İki görüş birbirini tamamlar. Kervan yolları (I) ve Yabanlu Pazarı (III) şehirlere tüccar ve zenginlik getirmiştir; bu zenginliğin bir bölümü vakıflar yoluyla cami, medrese ve hamamlara (II) dönüşmüştür. Ahiler (IV) de üretimi düzenleyip ticarete mal sağlamıştır. Bu yüzden şehirleşmeyi tek bir nedenle açıklamak eksik kalır; ticaret ve sosyal kurumlar birbirini beslemiştir.

Sık hatalar: Bilgileri gruplandırıp tartışmada kullanmamak; Bir görüşü seçip öteki görüşü destekleyen bilgileri hiç dikkate almamak